

VĚDEŽ.

Časopis za mladost sploh,
pa tudi za odrašene proste ljudi.

I. tečaj. 17. Velkiserpana 1848. 7.

Mali kamnosék (štamcar),

lep izgled detinske ljubezni,

(Po Bednaru.)

Mraz je blo; juterni véter je pihal, de so lica skléle, in nektere mervce snegá zmešane z merzlimi kančki dežjá so po zraku skakljale, in stréhe francoz kiga mesta **Bové** beliti začéle.

O tim času sta dva fantička, eden okoli dvanajst, drugi komej okoli osem let star, po ulicah imenovaniga mesta potovala. Pač se je vidlo nad fantičkama, de se jima ni ravno dobro godilo; objokane očesca mlajšiga, kteri je večkrat v žalostno obličje staršiga pogledal, so razodéle, de v malim serčku ni blo veselja domá.

„Striček se vmerli — očka tudi —“ pravi mlajši jokajoč, in tako milo k nebesam pogléda, de so tudi staršiga, to vidití, solzé posilile.

„Nič ne jokaj, **Tonček!**“ tolaži ta štarji, „saj sim še jez živ, in **Bog** mi bo moč dodelil, za te in za mater skerbeti.“ —

„Ne, Ivan!“ pravi mlajši, „to ne; saj jez rad umerjem, de vama ne bom več napótja delal.“

„Vbožec moj!“ pravi Ivan in stisne bratca na mokre persi svoje.

Naprej gresta, in prideta do k. pošte. Ivan stopi v hišo, de bi za-se in za Tončka en prostóreck v kočii preskerbil do Pariza *). Al 30 frankov **) bi mogel plačati le za en sédež v kočii, in 20 za en sédež na kočii.

Toliko révež v mošnici ni imel. Kaj je blo storiti? Plača za bratca en sédež na kočii, ker je bla že znotraj vsa polna, ga obimčka in mu velí, de naj po lestvici (lojtri) na kočijo zléze. Al zdaj se Tonček vunder ni mogel več zderžati, in vpraša Ivana: „Kaj ti ne greš z menój? Brez tebe tudi jez ne grém?“ „Nič ne skerbi za-me, jez bom tudi šel!“, pravi Ivan, „le mérki, ko boš gori sedel, de doli ne padeš!“ ga še enkrat obimčka in mu pontaga, de na kočijo zléze. Poštni hlapec (postiljon) póči, in kočijá zderdrá naprej.

Čez malo časa postiljon nazaj pogleda, in zapazi (zamerka) fantiča, ki za kočijo teče, kolikor móre. „I kaj pa delaš?“ zavpije nazaj.

„Têčem!“ mu odgovori kratko Ivan, (ker on je bil fantič) in milo pogleda na verh kočije, kjer je Tonček čepel (skerčen sedel) in jokal.

„Te zébe, revček?“ ga vpraša.

In ko je vidil, de se Tonček od mraza ves trése, svojo suknjico izleče, in mu jo na

*) Pariz je poglavitno mesto na Francozkim.

**) Frank je denar, kteri 24 krajcarjev pri nas veljá.

kočijo verže, rekoča „Na mojo suknjo, dobro se va-njo zavi, ti bo gorkeji!“ In je v sami srajci za kočijo tekel.

Zdaj so še le popótniki jeli na fantiča paziti, in v sereu ginjena od take ljubezni gospá maliga Ivana k sebi pokliče.

„Vbogi otrok!“ mu pravi, „zakaj si suknjico zlékel, de te še bolj zébe?“ „Ljubezniva gospá,“ odgovorí milo, „mali fanték na kočii je moj brat, in njega tudi zébe.“

„Kako je pa to,“ praša dalej gospá, „de tvoj brat sedi, ti pa zad tečeš? Al ni za-te več prostóra na kočii?“

„Gospá!“ Ivan bojéče pristavi, „ga nisim mogel plačati. Prostor velja 20 frankov, jez jih imam pa le 18.“

To slišavši se oberne gospá k popótnikam, k so z njó v kočii sedeli, z milo prošnjo, in kmalo nabere šumico dnarjev in jih malimu v roke strése, in: „Na,“ mu reče ljubeznivo, „tú vzemi in oskerbi si sédež v kočii.“

Ivan se je ginjeniga serca zahvalil; vunder mu je neki čút še branil, dnarje vzeti. Zdaj zagleda bratca, ki je na kočijni strehí mraza premiral, in vzél je dnarje.

Z veselim sercam tēče k poštnimu oglédu, in mu ponudi 20 frankov za en prostórcék zraven Tončka na kočii.

Al tudi poštni ogléda ni bil kamenitiga sercá; ginjen tolike ljubezni posadi Ivana zraven sebe, in mu pravi: „Tukaj ti ni treba nič plačati!“

„Če je pa taka,“ odgovori Ivan, „bom pa dnarje gospéj spet nazaj dal.“

„O le obderži jih,“ pravi postni ogleda, „jih boš pa za kaj družiga porabil (ponucal).“

Zdaj pridejo do perviga ostališa (štacjona). Ivan hoče Tončka v kuhinjo peljati, de bi se revček en malo sogrel; al ljudomila gospá ju oba sebój vzame, in jima gorkih jedil dati velí.

„Sta sirotici, vboga otrôka?“

„Ne, gospa! mamko imava še!“

„In vaj pustijo v takim vreménu samá okol hoditi?“

„Ne zamerite, gospá!“ odgovorí Ivan, in majhna nevolja spreletí njegovo lice. „Najiti očká so že predlanskim umerli, in nam niso nič premoženja zapustilí. Mamken brat so tedaj pisali, de naju hočejo v mesto Bovê, kjer stanujejo, k sebi vzeti in v šolo pošiljati. Pač so solzice tékle, predenj so mamka sklenili, naju k stričku poslati; pa sila kola lomi — in ločila sva se. Mamka so jokali, midva pa še bôlj, al vse ni nič pomagalo, mogla sva v Bovê. Pred štirinajstim dném so še stričik umerli; njih dedci so veselo premoženje med sebój razdelili, naj pa so spodili, brez de bi nama bli kaj dali; v moji mošnici sim 38 frankov imel, 20 sim jih za Tončka plačal in zdaj sva na poti k materi.“ —

Zdaj so se spet vsedli; Tončka je gospá k sebi vzela, Ivan je pa per poštnimu oglédu sedel, v njegov plajš zavít.

Popotniki so kmalo fantičev pozabili, ker

jima je zdaj gorkó biló. To je že ena bogatih ljudi; živé le za sedajnost, in pomagajo za sedajnost; prihodnosti ni odperto ne njih okó, ne njih sercé. Drugači je to pri revnih, kateri so sami že kaj hudiga prestali; oni tudi bližniga nesrečo živejši občutijo in pomagati želé, če ne z dnarji, saj z dobrim svétam. Tako je bla pri poštnimu oglédu. Ljubeznivo Ivana popraša: „Kaj pa boš zdaj počel v Parizu?“

„Delal bom,“ pravi Ivan, „de bom mater in bratca preživel.“

„Koga boš pa delal?“

„Kar bo, de si bom le kaj zaslužil!“

„Veš kaj,“ pravi na tó poštni ogléda, „jesim dobro znan s kočjažam velciga zidarskiga mojstra v Parizu; temu te bom priporočil!“ —

Ivan je omolknil. Do zdaj je pridno v šolo hodil, in, ker je bistro glavico imel, veliko koristniga se naučil — in zdaj bi bil mógel terde kamne otesavati? Globóko je zdihnil; al zmisli se na milo mamko, in vbogiga Tončka, ia sklep je bil storjen. „Naj bo,“ je djal, „grém kamne osekavati, de le vem, de bom materi in bratcu pomagal!“

Rés se je takó zgodilo, kakor je poštni ogléda obljubil; Ivan je v službo stopil (se je vdinjal) pri zidarskimu mojstru, z imenam Biron.

Tista roka, ktéra je pér stričku pred zalečerke znala pisati, je zdaj mogla težko kladvo vzdigvati in kámne obsekavati! Pač je vbogi

Ivan gledal na žule, kateri so se mu na rokah delali; ali kdar je konec tedna ljubljeni materi svoje plačilo prinesel, in vidil, kako pridno ljubi bratec šolo obiskuje, mu je blo vse terplenje povernjeno, in veselo je šel spet nad kámne. — Le to ga je v serce bolélo, de ni mogel več v šolo hoditi. Še bolj pridno je delal, de si je veči plačilo zaslužil, in kmalo je bil v stani, si nekoliko bukev omisliti, in kadar so drugi z jedjo ali spanjem čas trčili, se je mali Ivan pridno učil. —

Mojstru Bironu je bilo zidanje nekiga imenitniga poslopja izročéno. Stoterno rók se je gibalo, stoterno kamnosékov (štamcarjev) je kamne otesavalo, zidarji in stréžci, vsi so se pridno obračali. Biron je pa med njimi hodil, je kazal, zapovedoval, pridne hvalil in léne k délu priganjal, kakor je naletel. Tù zagléda tudi našiga Ivana pri kamnih, in nekaj skrivniga ga je po vsi sili k njemu vléklo. Ko je ura počitka odbila, ga poiše in kako se začúdi, ko Ivana zagléda na kamnu sedeti, pred seboj koščik kruha in kòzarčik vode, bukve, črnilo (tinto) in papir, v roki pa peró, s katerim je pridno pisal.

Živo ganjen ga mojster nekoliko časa gleda. Zadnič se ne more več nazaj deržati, in ljubeznivo ga vpraša:

„Kaj pa delaš?“

Prestrašen učencik hoče berž vse skriti; ko pa vidi, de ne gré, prósi počasno:

„Ne zamerite, gospod! nekaj prestavljam.“

„Prav dobro, prav lepó!“ zavpije Biron, ko je fantičovo pisanje pregledal.

„Kdo te je to naučil?“

„Sam!“ odgovori Ivan, in k tlam oči pobési.

„Sam? Kako ti je imé, ljubček?“

„Ivan Mihel Sedên.“

„Sedên?“ zavpije mojster zavzét. „Kaj so bli tvoj očka?“

„Zidarski mojster.“

„Tak ti si sin mojga ranjciga prijatla? In tukaj kamne sekaš?“

„Oh, ljubi gospod! očka so umerli, in jez sim edina podpora moje matere.“

„Vbog revček!“ pravi gospod Biron, in kušne Ivana na čelo. „Veš kaj, serčik! pusti kamne in bodi moj réjenc!“

„Oh, Gospod! kako rad!“ zauka Ivan in Birona za roko prime. „Vunder — kdo bo za mamko in za bratca skerbil?“

„Jez, ljubčik, jez!“ odgovori Biron. Vročča solzica, ki je iz Ivanoviga očesa na mojstrovo rokó padla, je bla tiha, serčna zahvala za to lepo délo. —

Ivan je poznêje visoko učen móž postal, in v veliki starosti umerl, od vsih ljudi ljubljen in objókan. Otróci! posnémajte ga! *Détomil.*

Pastirjem v podúk.

Undan sta se ne deleč od Ljubljane dva vóla na paši bódla.

Pastirček gre prav blizo k njima in ju tepe

po glavah, de bi se razpustila. To se je scer kmalo zgodilo, ali slabeji, ki je v stran odletel, je pastirčka takó z rogmi v zobé terčil, de mu je per tí priči tri izbil. Řevni fantič je ves omamljen na tla padel in sdaj velike bolečine terpí.

Ko bi bil on vóla, kteri se mu je močnejši zdel, pri zadnjim koncu in scer od strane in kar le móč od déleč flikal, zraven pa neprenehama gledal, kam de bo eden ali drugi odletel, de bi se bil urno na drugo stran umaknil; bi se mu ne bila taka nesreča pripetila. S kratko šibo ali bičem pa se nikakor ni varno bližati. —

S v a r i t e v.

Na svojim popotvanji v Šnéperg sim undan več otrok zeléne česplje klatiti in jesti vidil. Otroci! tega nikar; od vžitja zeléniga sadja se lahko griža dobi, ki je nevarna bolézen, ktera je že veliko neubogljivih otrok v mertvaško jamo spravila.

J. Navratil.

Zastavica.

Tvojih staršev pravi otrok je; pa vender ni tvoj brat in tvoja sestra ne. Gdo je to?

! ? ! ? !

Nenavadne beséde.

Bolnišnica se imenuje † (špítal).

Čerkovnik † (mežnar).

Čerka † (puštob).

Čerta † (štrih, cala); *čertati* † (linirati).

Rozalija Eger, založnica. *J. Navratil*, vrednik.